

พระราชนิพนธ์เรื่อง อีเหนา: อิทธิพลที่มีต่อศิลปะด้านคีตศิลป์

ฟิลาสินี อินทร์พุง

อาจารย์พิเศษ

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

philasinee.i@cmu.ac.th

สุภาวดี เพชรเกต

ดร., อาจารย์

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

supawadeepk@hotmail.com

ชยานิน บุญส่งศักดิ์

อาจารย์

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

chayanin.per@cmu.ac.th

จักรภพ เอี่ยมตะนุช

ดร., อาจารย์

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

jakrabhop.i@cmu.ac.th

รับบทความ: 28 กันยายน 2564

แก้ไขบทความ: 19 พฤศจิกายน 2564

ตอบรับบทความ: 3 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง พระราชนิพนธ์เรื่อง อีเหนา: อิทธิพลที่มีต่อศิลปะด้านคีตศิลป์ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมบทเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากบทละครเรื่องอีเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งได้รับการยกย่องจากรรณคดีสโมสรเมื่อปี พ.ศ.2459 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เรื่องอีเหนาเป็นยอดของบทละครร่ำ ผลการศึกษาพบว่า สามารถแบ่งบทเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากบทละครเรื่องอีเหนาเป็น 3 กลุ่ม คือ เพลงพระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์ พบจำนวน 1 เพลง เพลงไทยสากลที่ได้รับแรงบันดาลใจโดย

เป็นการนำเนื้อร้องมาใส่ทำนองไทยเดิม พบจำนวน 4 เพลง และเพลงประกอบการแสดงละครเวทีบุษบา-
อุณากรรณ และเพลงประกอบละครเรื่อง สุดหัวใจเจ้าชายเทวดา จำนวน 8 เพลง แสดงให้เห็นถึงความนิยม
และความงดงามของบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ที่ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: คีตศิลป์, อิเหนา, เพลง

The Royal Literature Enau: Its Impact on Thai Vocal Music

Philasinee Inpayung

Special Lecturer

Department of Thai Faculty of Humanities,

Chiang Mai University

philasinee.i@cmu.ac.th

Supawadee Petket

Ph.D., Lecturer

Department of Thai Faculty of Humanities,

Chiang Mai University

supawadeepk@hotmail.com

Chayanin Boonsongsak

Lecturer

Department of Thai Faculty of Humanities,

Chiang Mai University

chayanin.per@cmu.ac.th

Jakrabhop Iamdanush

Ph.D., Lecturer

Department of Thai Faculty of Humanities,

Chiang Mai University

jakrabhop.i@cmu.ac.th

Received: September 28, 2021

Revised: November 19, 2021

Accepted: December 3, 2021

Abstract

“The Royal Literature Enau: Its Impact on Thai Vocal Music” aims to gather the songs influenced by the literature written by Phra Bat Somdet Phra Phutthaloetla Naphalai, the King Rama II of Thailand. The King Rama II composed numerous literatures including the “Inao” which was regarded as the best dance drama by the Wannakadee Samosorn (the Literature Club founded by the King Rama VI) in 1916, during the reign of Phra Bat Somdet Phra Mongkut Klao Chao Yu Hua, the King Rama VI of Thailand.

The study results in the three groups of songs influenced by the literatures. Those grouped songs are 1 royal written song of Phra Bat Somdet Phra Phutthaloetla Naphalai; 4 modern-Thai songs that composed by adding lyrics within Thai classical melodies; 8 drama scores for the Busaba-Unagun stage play and the Sud-Hua-Jai-Jao-Chai-Thewada drama owned by the Kantana Company.

Keywords: Thai vocal art, Enau, Song

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้พระราชนิพนธ์บทละครไว้จำนวนมาก ทั้งบทละครนอก เรื่องสังข์ทอง ไชยเชษฐ์ ไกรทอง มณีพิชัย คาวี สังข์ศิลป์ชัย และบทละครเรื่องรามเกียรติ์ เพื่อให้ละครหลวงเล่นรวมถึงพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา ซึ่งได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดของกลอนบทละครร้อง (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2553, น.6)

วรรณคดีเรื่องอิเหนาของไทยได้รับอิทธิพลจากนิทานเรื่องปันหยีของชาว โดยผ่านทางมลายู อีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้เมื่อเมืองไทยรับเข้ามาแล้วก็ได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อเรื่องจาก “ปันหยี” เป็น “อิเหนา” ตามชื่อตัวละครเอกที่คุ้นหูคนไทยมากกว่า (โสธรศรีมี สิ้นธุณิก, 2547, น.1) การเข้ามาของเรื่องปันหยีในประเทศไทยนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2546, น.308) ทรงอ้างถึงคำเล่าขานสืบต่อกันมาว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าบรมโกศเสวยราชย์ครองกรุงศรีอยุธยา มีพระราชธิดาด้วยเจ้าฟ้าสังวาล ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากุณฑล และเจ้าฟ้ามงกุฎ เจ้าฟ้าราชธิดาทั้ง 2 พระองค์นี้ได้ทรงฟังนิทานเรื่องอิเหนาจากพวกข้าหลวงหญิงแขกมลายู เชื้อสายพวกเขลยที่ได้มาแต่เมืองปัตตานี เจ้าฟ้าทั้ง 2 พระองค์ทรงพอพระทัย จึงทรงแต่งเรื่องอิเหนาเป็นละครขึ้นพระองค์ละเรื่อง เรียกว่า ดาหลังเรื่อง 1 อิเหนาเรื่อง 1 แต่เป็นเรื่องอิเหนาด้วยกัน คนจึงมักเรียกว่าอิเหนาใหญ่ และอิเหนาเล็ก

เรื่องอิเหนาเป็นที่รู้จักของคนไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศหลักฐานประการหนึ่งที่ยืนยันได้ว่าเรื่องอิเหนาน่าจะปรากฏตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ ข้อความที่กล่าวถึงเรื่องอิเหนาเล็กในปูลณเฑาะพาคำฉันท์ของพระมหานาค วัดท่าทราย ความว่า

ฝ่ายฟ้อนละครใน	บริรักษ์จักรี
โรงริมศิริมี	กลลับแลชาย
ล้วนสรรสรสรจันาง	อรอ่อนลอออาย
ใครยลบอยากวาย	จิตรจมเมอฝัน
ร้องเรื่องระเด่นโดย	บุษบาตุนาหงัน
พักพาคูหาบรร-	พตร่วมฤดีโลม

(พระมหานาค วัดท่าทราย, 2503, น.40)

ในสมัยต่อมายังปรากฏว่ามีการแต่งเรื่องอิเหนาขึ้นอีกหลายสำนวน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องอิเหนาได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะแนวคิดหรือแก่นเรื่องของอิเหนานั้นแตกต่างจากวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศเรื่องอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน กล่าวคือเรื่องอิเหนามีแก่นเรื่องเกี่ยวกับความรักซึ่งเป็นอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ ความเร้าใจอันเนื่องมาจากตัวละครที่เกี่ยวข้องกับความรักนั้นต้องรสนิยมของคนไทย ในขณะที่วรรณคดีเรื่องอื่น เช่น รามเกียรติ์ มหาภารตะ สามก๊ก และเลียดก๊ก มีเนื้อหาเน้นหนักในทางสงคราม (โสธรศรีมี สิ้นธุณิก, 2547, น.5)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งทรงเป็นหนึ่งในคณะกรรมการของวรรณคดีสโมสร มีความเห็นว่าเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เป็นบทละครในที่ยอดเยี่ยมที่สุด เนื่องจากบทกวีไพเราะ และใช้เล่นละครได้อย่างงดงามในเวลาเดียวกัน ดังที่ทรงกล่าวว่า

[แต่]บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ได้หลักทั้งสองอย่าง คือ บทกวีเพราะ เล่นละคอน ก็ดี จึงควรนับถือว่าบทพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ทั้ง 8 เรื่องนั้นควรเป็นแบบอย่างของละคอนรำ ถ้าจะให้ยกว่าเรื่องใดเป็นยอดเยี่ยมในพระราชนิพนธ์ 8 เรื่องนั้น ตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องอิเหนาเป็นยอดเยี่ยมในบทละคอนใน เรื่องคารีเป็นยอดเยี่ยมในบทละคอนนอก

(สมเด็จพระยาตำรากราชานุกาพ, 2516, น.41 อ้างถึงใน ธาณินทร์ จัตุหะศรี, 2552, น.3)

ด้วยบทวรรณคดีที่ไพเราะและเหมาะสมสำหรับเล่นละครส่งผลให้บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นที่นิยมแพร่หลาย จากงานด้านวรรณศิลป์ที่มีความไพเราะได้ถ่ายทอดไปยังศิลปะแขนงอื่นทั้งนี้เพราะผู้สร้างสรรค์งานศิลปะของไทยมักเป็นผู้ที่มีความสามารถในงานศิลปะมากกว่าหนึ่งอย่างอยู่แล้ว (สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, 2546, น.19) จึงเป็นปัจจัยแรกที่ทำให้ศิลปะแขนงหนึ่งถ่ายทอดไปยังศิลปะอีกแขนงหนึ่งได้ อีกปัจจัยหนึ่งสังคมไทยไม่มีชนชั้นในแง่ความสัมพันธ์ทางศิลปะ กล่าวคือศิลปะของราชสำนักและศิลปะของประชาชนสามารถถ่ายทอดถึงกันได้ตลอดเวลา และปัจจัยสุดท้ายคือ สังคมไทยยังมีชนบทชุมชนซึ่งส่งผลให้มีศักยภาพในการผลิตผลงานใหม่อีกด้วย

ปัจจัยทั้งสามประการนี้ส่งผลให้ศิลปะแขนงต่าง ๆ สามารถถ่ายทอดถึงกันได้ตลอดเวลา เช่นเดียวกับบทละครเรื่องอิเหนาที่ได้ถ่ายทอดจากงานวรรณศิลป์ไปสู่ศิลปะแขนงอื่น โดยเฉพาะด้านคีตศิลป์ ซึ่งหมายถึง ศิลปะที่วาดด้วยเรื่องการบรรเลงขับร้อง มนุษย์ได้สร้างสรรค์งานคีตศิลป์จากการเลียนเสียงธรรมชาติด้วยการใช้ร่างกายของตน พัฒนามาสู่การหาวัสดุเพื่อใช้ทำเสียงจนเกิดเป็นเครื่องดนตรีต่าง ๆ ขึ้น

ในบทความนี้ จะกล่าวถึงบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านคีตศิลป์

ผลการศึกษา

บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะ สาขาคีตศิลป์ กล่าวคือจากบทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ทำให้เกิดการบทเพลงต่าง ๆ ขึ้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ เพลงพระราชนิพนธ์ เพลงไทยสากล และเพลงประกอบการแสดง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. เพลงพระราชนิพนธ์

เพลงพระราชนิพนธ์ หมายถึง เพลงที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น อาจจะเป็นทำนองหรือเนื้อร้องก็ได้ เพลงพระราชนิพนธ์ มีทั้งเพลงบรรเลงและเพลงที่มีเนื้อร้อง บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทำให้เกิดเพลงพระราชนิพนธ์ขึ้น คือ เพลงบุหลันลอยเลื่อน ตามประวัติกล่าวว่า (บุญเกิด รัตนแสง, 2550) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นศิลปินที่มีพรสวรรค์ทั้งทางด้านกวีนิพนธ์และการดนตรี โปรดทรงขอสามสาย พระองค์มีชื่อคู่พระหัตถ์ชื่อ "ขอสายฟ้าฟาด" ในยามว่างก็จะหยิบขอมาทรงอยู่เป็นประจำ

ในคืนหนึ่ง หลังจากทรงขอสายฟ้าฟาดอยู่จนดึกก็เข้าบรรทม ทรงพระสุบินว่าเสด็จไป ณ สถานที่แห่งหนึ่งซึ่งมีความสวยงามที่สุดไม่เคยเห็นที่ใดมาก่อน รอบข้างมีแต่ความร่มรื่น ขณะนั้นทรงทอดพระเนตรเห็นดวงจันทร์ค่อย ๆ เคลื่อนเข้ามาใกล้พระองค์ทีละน้อย พร้อมแสงอันนวลโยส่องสว่างส่องแสงกระจ่างไปทั่ว พร้อมมีเสียงพิทยดุริยางค์กังวานเจื้อยแจ้วมาด้วย ทรงสดับฟังดนตรีอยู่จนพระจันทร์ค่อยเคลื่อนไปที่ต้นบรรทม แต่เสียงดนตรียังแว่วกังวานอยู่ในพระโสต ก็โปรดฯ ให้หานางในพนักงานดนตรีเข้ามาต่อเพลง

ตามที่ได้ยินในพระสุบินจนจบ เพลงนี้จึงมีชื่อว่าเพลง “บุหลันลอยเลื่อน” บ้างเรียก “บุหลันลอยฟ้า” บ้างที่เรียก “เพลงทรงพระสุบิน” หรือ “เพลงสรรเสริญพระจันทร์” ก็มี เพลงบุหลันลอยเลื่อนเป็นที่รู้จักในหมู่นักดนตรีทั่วไป เพลงนี้เคยนำมาใช้เป็นเพลงสรรเสริญพระบารมีอยู่พักหนึ่ง

เนื้อเพลงบุหลันลอยเลื่อนเป็นบทพระราชนิพนธ์ในบทละครโอเอียน ตอนสังคามาระตาแต่งถ้าเนื้อหากล่าวถึงสังคามาระตา เมื่อได้รับบัญชาจากโอเอียนให้ไปแต่งถ้าไว้เป็นที่ประทับของโอเอียนและนางบุษบา ในเวลากลางคืนนึกถึงโอเอียนว่าป่านนี้คงรอคอยให้ตนเองแต่งถ้าให้เสร็จในเร็ววัน เนื้อร้องเพลงบุหลันลอยเลื่อนมีดังนี้

๑ กิดาหยันหมอบกราบอยู่งานพัด	พระบรรทมโสมนัสอยู่ในที่
บุหลันเลื่อนลอยฟ้าไม่ราศี	รัศมีส่องสว่างดังกลางวัน
พระนึ่งนิกตริกไทรไปมา	ที่จะแต่งคูหาสดาหมัน
ป่านนี้พระองค์ทรงธรรม์	จะนับวันเฝ้าคอยทุกเวลา
ครั้นล่วงเข้ายามดึกสงัด	สงบเงียบเสียงสัตว์ทุกภาษา
วังเวงวิเวกวิญญณ์	พระนิทราหลับไปในราตรี ฯ

2. เพลงไทยสากล

เพลงไทยสากล คือ เพลงที่ขับร้องในภาษาไทย โดยเริ่มจากนำทำนองไทยเดิมใส่เนื้อร้องบรรเลงและขับร้อง โดยใช้มาตรฐานของโน้ตเพลงแบบสากล จนเป็นเพลงไทยแนวใหม่ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 มีละครเวที ละครวิทยุ และภาพยนตร์ไทย มีบทบาทสำคัญทำให้เพลงไทยสากลได้รับความนิยม ในปี พ.ศ. 2507 เพลงไทยสากลได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงลูกกรุง และเพลงไทยลูกทุ่ง และในระยะเวลาไล่เลี่ยกันมีกระแสเพลงร็อกแอนด์โรลของทางฝั่งตะวันตก อาทิ วงเดอะบีทเทิลส์ ได้รับความนิยมอย่างมาก

ในส่วนของประเทศไทยได้มีการประกวดเพลงไทยสากลแนวใหม่ซึ่งถ้วยพระราชทาน ในปัจจุบัน เพลงไทยสากลแตกสาขาไปอีกหลากหลายแนวเพลง บทละครเรื่องโอเอียน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทำให้เกิดเพลงไทยสากลขึ้นหลายเพลง ได้แก่

2.1) เพลงบุษบาเสียงเทียน

เพลงบุษบาเสียงเทียนเป็นเพลงที่คนส่วนใหญ่รู้จักดี ผู้ประพันธ์คำร้อง คือ ศักดิ์ เกิดศิริ โดยใช้ทำนองเพลงลาวเสียงเทียน 2 ชั้น เพลงบุษบาเสียงเทียนเป็นเพลงที่ได้แรงบันดาลใจจากบทละครเรื่องโอเอียน พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนที่นางนางบุษบา ได้จุดเทียนไหว้พระและอธิษฐาน ขอให้พระปฎิมาช่วยคลี่คลายให้โอเอียนเกิดความรักและความมั่นคงในตัวนาง เนื้อร้องเพลงบุษบาเสียงเทียน มีดังนี้

เทียนจุดเวียนพระพุทธรูป	ตัวข้าบุษบาขออธิษฐาน
เทียนที่เวียนนมัสการ	บันดาลให้หทัยสมปรารถนา
คลี่คลายให้เขามารักข้า	ขอองค์พระปฎิมาเมตตาช่วยคิดอุ้มชู
ขอเทียนที่เวียนวนคลี่คลายสิ่งสูง	ให้องค์กระเด็นเอ็นดูอย่าได้รู้คลายคลอน

อ้างอิงพระพุทธรูป	ตัวข้าบุษบาขอกราบวิงวอน
ข้าสวตมณต์ขอพระพร	วิงวอนให้หทัยระเด่นปราณี
รักอย่าเคลือบแฝงดังแสงเทียนริบหรี่	ขอองค์ระเด่นมนตรีโปรดมีจิตนึกเมตตา
ขอเทียนที่เสี่ยงทายดลให้คนรักข้า	รักเพียงแต่บุษบาตั้งข้านี้ตั้งใจ

2.2) เพลงอิเหนารำพัน

เพลงอิเหนารำพัน มีผู้ประพันธ์คำร้อง คือ ไสล ไกรเลิศ โดยใช้ทำนองเพลงห้วงอาลัย 2 ชั้น เพลงนี้ผู้ประพันธ์คำร้องได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อิเหนารำพันบรรยายถึงอิเหนาที่ทุกข์ระทม เพราะคิดว่าบุษบาไม่รักตน แต่กลับไปรักกระตุรกา เพลงอิเหนารำพันนี้ ไสล ไกรเลิศ ได้ให้ ชรินทร์ นันทนาคร ร้องบันทึกลงแผ่นเสียงไว้เป็นท่านแรก ต่อมาสุเทพ วงศ์กำแหง หยาด นภาลัย และนักร้องท่านอื่นนำมาร้องใหม่ เนื้อร้องเพลงอิเหนารำพัน มีดังนี้

อิเหนาเอ๋ย กรรมแล้วเอ๋ยรักเจ้าผิดหวัง	เพราะรักเขาเพื่อค้ำใจข้าซึ่งเมินหน้าพาดสู
ขาดยอดชู้เขยชมตรมใจ	ไหนจะอายุผู้คนทุกชี้อาใจทนมองไหม้
หลงลมใครโอบใจบุษบา	เจ้าเปลี่ยนคู่พ้อไปขึ้นเจ้าจรกา
ไอ้แก้วตาลมรักใจพาลอยลมหลงรักเขา	มองหาเงาแล้วเศร้าหวนไหว
รักหลงใหลเหมือนบ้านิจจาลืมได้ โอ้ใจหญิง	แม่งามพริ้งมีมนต์วาจา
เหมือนอารมณ์บุษบาเหมือนพิมพาพิไล	หลงลมใครโอบใจขึ้นกมล
ไอ้อกอิเหนาจะเปรียบตัวเราอับจน	ใจกังวลคนรักมาเมินไปเอ๋ย

2.3) เพลงอิเหนารำพึง

เพลงอิเหนารำพึง มีผู้ประพันธ์คำร้อง คือ ไสล ไกรเลิศ โดยใช้ทำนองเพลงแขกขาว 2 ชั้น เพลงนี้ผู้ประพันธ์คำร้องได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนอิเหนารำพึง บรรยายถึงความงามของนางบุษบา และอิเหนาตามข้อคิดกับนางบุษบาอีกทั้งอ่อนหวานให้นางยกโทษให้ และขอให้นางยอมให้เขยชม โดยเพลงอิเหนารำพึงนี้ ไสล ไกรเลิศ ได้ให้ ชรินทร์ นันทนาคร ร้องบันทึกลงแผ่นเสียงไว้เป็นท่านแรกอีกเช่นกัน ต่อมาจึงมีนักร้องท่านอื่นนำมาร้องใหม่ เนื้อร้องเพลงอิเหนารำพึง มีดังนี้

รูปทรงองค์พิศตรัสลักษณ์	บุษบานารีแม่งามเทียบเทวี
หญิงใดใครเปรียบไม่มี สตรีศรีสุตา	ไฉไลเลิศลักษณ์ล้ำลือ
พริ้งเพริศเฉิดโฉมโนมพรรณ	สุดสรรจะพรรณนา
พิศตรัสปลั่งเหมือนดังจันทร์รา	จะเยื้องค้อมาเทพธิดาให้อาย
งาม พร้อมมารยาท	เลิศพิลาสนวนาดเยื้องกราย
เนตรเจ้างามเหลือ	เหมือนดังแม่นางเนื้อทราย เมื่อสบตาชาย
โฉมงามแม่อายชมายมา	วิตกกอกอิเหนา
ทุกวันเศร้าวิญญูรำพึงถึงบุษบา	หลงรักเป็นหนักหนาดวงยี่หวาเจ้าเอ๋ย

ไฉ่ยอด้ชีวันกลยาบุษบาน่าเซย	เจ้าอย่าโกรธเคืองเลย
โถมตรูเป็นคู่ชมเซย	แม่เอยเคยมตดา
เสียแรงไฝ่ฝันริญจวน	หัวอกพี่ข้าคร่ำครวญ
นวลน้องไม่เวทนา	จ้องอนอ่อนวอนแก้วตา นงนุชบุษบากรุณาอย่าอาย
แรงฤทธิ์พิศวาส	ไม่สามารถตัดรักหักไม่คลาย
ไฉ่แม่รูปงามรักจริงยิ่งความเสียดาย	พี่ไม่กลับกลายหมายปองรูปทองน้องชม
น้อยบุญวาสนา ข้าอุราตรอมตรม	วิตกหัวอกระบมอิเหนาเศร้าระทมให้พี่ชมเถิดเอย

2.4) เพลงบุษบาในฝัน

เพลงบุษบาในฝัน มีผู้ประพันธ์คำร้อง คือ ไสล ไกรเลิศ โดยใช้ทำนองเพลงเขมรพวง 3 ชั้น เพลงนี้ผู้ประพันธ์คำร้องได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพลงบุษบาในฝัน บรรยายถึงความงามของผู้หญิงคนหนึ่งที่ว่ามีความงดงามเหมือนนางบุษบาจนนำไปฝันถึงในเวลากลางคืน เพลงบุษบาในฝัน ไสล ไกรเลิศ ได้ให้ สุเทพ วงศ์กำแหง ร้องบันทึกลงแผ่นเสียงไว้เป็นท่านแรก ต่อมาชรินทร์ นันทนาคร จึงนำมาร้องใหม่ เนื้อร้องเพลงบุษบาในฝัน มีดังนี้

ไฉ่แม่งามกระไร	หานางใดในหล้ามาเปรียบเสมอ
เหมือนเจอบุษบา	พื่อยากยลโฉมหน้าฝันหาพาภิรมย์
เนตรเจ้าคมคิ้วอน	สวยจริงไฉ่เจ้าดวงสมร
โอษฐ์สละคราญดูจพราวนไฉ่งามไถ่ดั่งคันศร	พี่ลั่นบนอนคร่ำครวญป่วนอุรา
ทุกคืนหลับเห็นดวงหน้า	ไฉ่เจ้าอย่ามาหลอกหลอนพี่เลย
หยามชายอาบทั่ว ถันเธองอนตื่นตัว	ฉันทกลัวจริงสาวเอย
ตาเธอซึ่งเหมือนปานประหนึ่ง	จะเย้ยจันทร์แจ่มเวหา
แก้มเจ้านวลชวนเชิญยิ้มเมินที่ท่า	เหมือนพาให้พี่พะวงลืมหืม
คงจะหลงตายเปล่า	ที่ฝันนอนเคียงเจ้าตื่นก็เฝ้าระทม
พี่ทอดพี่ชมพี่โลมเพียงเงา	รักนงเยาว์ใครจะเห็นใจเอย

2.5) เพลงจรกาแพรัก

เพลงจรกาแพรัก มีผู้ประพันธ์คำร้อง คือ สำเนียง ม่วงทอง โดยใช้ทำนองเพลงท่วงอาลัย 2 ชั้น เพลงผู้ประพันธ์คำร้องได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพลงจรกาแพรัก บรรยายถึงความรู้สึกของจรกาที่พ่ายแพ้ต่อความรัก เนื่องจากมีหน้าตารูปร่างอัปลักษณ์ จรกาจึงยอมตายเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของตนเอง เพลงจรกาแพรัก สำเนียง ม่วงทอง ได้ให้ โกมินทร์ นิลวงศ์ ร้องบันทึกเสียงต้นฉบับ เนื้อร้องเพลงจรกาแพรัก มีดังนี้

จรกาอาภัพหนักหนาเกิดมาชาตินี้
 ถั่วถั่วนี้ใครซ้ำเท่าจรกา
 ข้าเหลือหลายรูปกายของข้า
 แต่ข้านี้มีใจสูงยิ่ง
 ยอดหญิงเอ๋ยแม่เอ๋ยผู้สูงศักดิ์
 ข้าถูกหลวงซ้ำในทรงต้องออกหัก
 ทั้งเยาะทั้งเย้ยซ้ำเปรียบเปรยให้อาย
 ข้าผู้แพ้ให้แก่รักนั้น
 ขอเทิดไว้หวังในรักนี้
 จรกาใครเขาเหมือนข้าก็คงซ้ำหนัก
 เจ็บใจนักข้ายอมแพ้แพ้แล้วสิ้นลาย

รูปร่างอัปลักษณ์ซ้ำนักไร้ศักดิ์ศรี
 โอ้ออกเอ๋ยใครเลยหนอบั่น ช่างเสกสรรปั้นเรามา
 ท้วมกายซ้ำซ้ำอัปลักษณ์
 เฝ้ารักหญิงที่งามพริ้ง
 ข้ามันรักโฉนเล้ามากกลับกลาย
 ข้าถูกแย่งรักหมายหมั้นศักดิ์เชิงชาย
 อย่างนี้ข้ายอมตาย ไว้ลายชาติชายชาตรี
 มอบชีวนั้นข้ายอมพลี
 ชีพข้านี้ขอน้อมมอบแต่ความรัก
 รูปร่างไม่งามพริ้งยอดหญิงจึงไม่รัก
 จรกาโลกเหว่ยซ้ำคือผู้แพ้

นอกจากเพลงไทยสากลทั้ง 5 บทเพลงแล้ว ยังมีเพลงไทยสากลที่ได้รับอิทธิพลจากบทละคร เรื่องอิเหนาอีก ได้แก่ เพลงบุษบาแพ้ เพลงบุษบาแคน เพลงบุษบาอธิฐาน เพลงเสียงเทียน เพลงจรกาค้างรัก เพลงเรียมละเมอ เพลงปฐุมิตารัส เพลงมะเดหัวให้ความสัตย์ และเพลงอิเหนาโลม จะเห็นได้ว่าเพลงไทยสากลที่ได้รับอิทธิพลจากบทละครเรื่องอิเหนานั้น ผู้ประพันธ์นำอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งมาถ่ายทอดเป็นบทเพลง ซึ่งทั้ง 9 เพลงมีข้อมูลแค่ชื่อเพลง และผู้ขับร้องเท่านั้น ไม่พบรายละเอียดอื่น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากเพลงทั้ง 9 ไม่ได้ได้รับความนิยมในช่วงระยะเวลานั้น จึงเหลือไม่พบหลักฐานให้สืบค้น

เพลงประกอบการแสดง

เพลงประกอบการแสดง คือ เพลงที่ประพันธ์เนื้อร้องหรือทำนองขึ้นเพื่อใช้ประกอบการแสดง ทั้งละครเวที ละครโทรทัศน์ บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อนำมาแสดงเป็นละครได้ทำให้เกิดเพลงประกอบการแสดงขึ้นหลายเพลง ได้แก่

1) เพลงเกิดเป็นสตรี

เพลงเกิดมาเป็นสตรี เป็นเพลงประกอบการแสดงละครเวทีบุษบา-อุณกรณ ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี โมซดารา รัตน์ เป็นผู้ประพันธ์เนื้อร้องและทำนอง เพลงนี้ใช้เป็นเพลงประจำตัวของบุษบา ในการแสดงละครเวที เนื้อร้องเพลงเกิดเป็นสตรี มีดังนี้

โอ้โชคชะตา
 อยู่ใต้ประเพณี
 บาปกรรมไหนพาไป
 เจ็บปวดรวดร้าวทุก

ให้ข้าเกิดมาเป็นสตรี
 ไม่มีเสรีภาพ
 ให้ไร้คู่เคียงใจ
 เพราะผู้ชายหลายใจ

2) เพลงอนิจจาความรัก

เพลงอนิจจาความรัก เป็นเพลงประกอบการแสดงละครเวทีบุษบา-อุณากรรณศาสตราจารย์ ดร.มัทนี โมฆดารา รัตน์ เป็นผู้ประพันธ์ทำนอง และดัดแปลงเนื้อร้องจากพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนา เพลงนี้ใช้เป็นเพลงแทนความรู้สึกของจินตะหราเมื่อทราบว่าอิเหนาจะต้องจากนางไป เนื้อร้องเพลงอนิจจาความรัก มีดังนี้

อนิจจาความรัก	มาประจักษ์ดังสายน้ำไหล
ไหลเชี่ยวเป็นเกลียวไป	ไหนเลยจะคืนมา
สตรีใดในพิภพจบนแดน	ไม่มีใครเจ็บแค้นเหมือนข้า
ด้วยรักให้เกินพิกตร้า	จะมีแต่เวทนา
โอว่าน่าเสียดายตัว	มัวหลงเชื่อผู้ชาย
พลั้งผิดพลาดแล้วจะโทษใคร	ชื่อจะลือทั่วไป

3) เพลงเจ้าดวงยิหาว

เพลงดวงยิหาว เป็นเพลงประกอบการแสดงละครเวทีบุษบา-อุณากรรณ ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี โมฆดารา รัตน์ เป็นผู้ประพันธ์เนื้อร้องและทำนอง เพลงนี้ใช้เป็นบทราฟิงของอิเหนาถึงนางบุษบา เนื่องจากอิเหนาไม่ต้องการให้นางบุษบาไปรักผู้อื่น เนื้อร้องเพลงเจ้าดวงยิหาว มีดังนี้

เจ้าดวงยิหาว	หยาดฟ้ามาจากสรวง
เป็นห่วงโฉมฉายเสียดาย	ให้คะนิงอยู่ไม่วาย
เจ้าเอยดวงยิหาว	หยาดฟ้ามาแต่กระยาหั้น
ได้เห็นโฉมฉายเสียดายครัน	ลูกใจไม่มั่นคงเอย
เจ้าดวงยิหาวพินี้	จรลีไปไหน
จะอุ้มไปนะดวงใจ	อย่าหนีไปไหนจงกลับมา

4) เพลงสายสมรนอนเถิด

เพลงสายสมรนอนเถิด เป็นเพลง ประกอบการแสดงละครเวทีบุษบา-อุณากรรณ ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี โมฆดารา รัตน์ เป็นผู้ประพันธ์ทำนอง และดัดแปลงเนื้อร้องจากพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนา เพลงนี้ใช้เป็นเพลงที่อิเหนาใช้ขับกล่อมนางบุษบาในถ้ำทอง เนื้อร้องเพลงสายสมรนอนเถิด มีดังนี้

สายสมรนอนเถิดพี่จะกล่อม	เจ้างามพร้อมโสภาดั่งเสภา
งามเนตรดั่งเนตรมฤคา	ดั่งจันทราทรงกลดหม่อมลทิน

5) เพลงจินตะหาครวณ

เพลงจินตะหาครวณเป็นเพลงประกอบละครสุดหัวใจเจ้าชายเทวดาของบริษัทกันตนา โดยได้นำบทพระราชนิพนธ์จากบทละครเรื่องอิเหนามาใส่ทำนอง ศรีนคร ทศนธรร เป็นผู้ขับร้อง จินตะหาครวณเป็นเพลงที่แสดงความรู้สึกของนางจินตะหราเมื่อรู้ว่าอิเหนาต้องจากไป เนื้อร้องเพลงจินตะหาครวณ มีดังนี้

แล้วว่าอนิจจาความรัก	พึงประจักษ์ดังสายน้ำไหล
ตั้งแต่จะเชียวเป็นเกลียวไป	ที่ไหนเลยจะไหลคืนมา
สตรีใดในพิภพจบนแดน	ไม่มีใครได้แค้นเหมือนอกข้า
ด้วยไฟรักให้เกินพักตรา	จะมีแต่เวทนาเป็นเนื่องนิตย์
โอ้อวน่าเสียดายตัวนัก	เพราะเชื่อลั่นหลงรักจึงซ้ำจิต
จะออกซื้อลือชวไปทั่วทิศ	เมื่อพลั้งคิดผิดแล้วจะโทษใคร

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2554, น.255)

6) เพลงอิเหนาเพ้อ

เพลงอิเหนาเพ้อเป็นเพลงประกอบละครสุดหัวใจเจ้าชายเทวดาของบริษัท กันตนา โดยได้นำบทพระราชนิพนธ์จากบทละครเรื่องอิเหนามาใส่ทำนอง ไชยณรงค์ คำศรี เป็นผู้ขับร้อง อิเหนาเพ้อ เป็นเพลงที่แสดงความรู้สึกของอิเหนาว่าเสียดายที่บุษบาจะต้องไปแต่งงานกับจรรกาซึ่งเป็นผู้ต่ำศักดิ์กว่า เนื้อร้องเพลงอิเหนาเพ้อ มีดังนี้

โอ้อ่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์	เสียดายศกคือสญแดหว่า
จะระคนปนศักดิ์จรรกา	อนิจจาพี่จะทำประการใด
จะคิดไฉนดินะอกเอ๋ย	จะได้เซยชมชิดพิสมัย
พระเร่งร้อนรันทะยานใจ	ดังเพลิงกาฬผลาญไหม้ทั้งกายา
ผูกใจได้คิดสการแล้ว	ดังดวงแก้วตดต้องแผ่นผา
ร้าวระกำซ้ำจิตต์เจ็บอร่า	ประหนึ่งว่าจะวายชีวี

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2554, น.305)

7) เพลงเทวฤทธิ์

เพลงเทวฤทธิ์เป็นเพลงประกอบละคร สุดหัวใจเจ้าชายเทวดา ของบริษัทกันตนา โดยได้นำบทพระราชนิพนธ์จากบทละครเรื่องอิเหนามาใส่ทำนอง ไชยณรงค์ คำศรี เป็นผู้ขับร้อง เพลงเทวฤทธิ์เป็นเพลงที่ใช้เปิดเรื่อง กล่าวถึงวงศ์เทวัญทั้ง 4 เมือง คือ กุเรปัน ดาหา กาลัง และสิงหัดสาหรี่ เนื้อร้องเพลงเทวฤทธิ์ มีดังนี้

รุ่งเรืองฤทธาศักดาเดช
พระเชษฐาครองกรุงกุเรปัน
องค์หนึ่งครองกาหลังบุรีรัตน์
เฉลิมโลกโลกาธาตรี
ระบือลือทั่วทุกประเทศ
บำรุงราษฎร์ดับเข็ญอยู่เป็นนิจ

ได้ดำรงนครเขตชั้นันท์
ถัดนั้นครองดาหาธานี
องค์หนึ่งครองสิงหัดสำหรี
ไม่มีผู้รื้อต่อฤทธิ์
ย่อมเกรงเดชเดชาอาญาสิทธิ์
โดยทางทศพิศราชมรรย์

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2554, น.1)

8) เพลงอัครจรรย์

เพลงอัครจรรย์ เป็นเพลงประกอบละครสุดหัวใจเจ้าชายเทวดา ของบริษัทกันตนา โดยได้นำบทพระราชนิพนธ์จากบทละครเรื่องอิเหนามาใส่ทำนอง ไชยนันต์ คำศรี เป็นผู้ขับร้อง เพลงอัครจรรย์เป็นเพลงที่นำบทอัครจรรย์ระหว่างอิเหนากับจินตะหามาใส่ทำนอง เนื้อร้องเพลงอัครจรรย์ มีดังนี้

อิงแอบแนบชิดเชยพักตร์
กรสอดกอดเกี่ยวเกลียวกลม
อัครจรรย์บัลลาลไหวหวาด
เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงสนั่นแลบพราย
ผกาแก้วโกสมปทุมมาลัย
แมลงภู่มิ่งภูรินทอง

แรกรักร่วมห้องสองสม
ประคองเคียงบรรทมประทับกาย
อสนีกัมปนาทคะนองสาย
พระพิรุณโปรยปรายอายละออง
ก็แบ่งบานรับแสงสุริยส่อง
ร่อนร้องเชยรสสุมาลี

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2554, น.154)

เพลงประกอบการแสดงทั้ง 8 บทเพลง เป็นเพลงที่แต่งทำนองขึ้นใหม่ และใช้บทพระราชนิพนธ์หรือดัดแปลงบทพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนาเป็นเนื้อร้อง ในขณะเดียวกันก็มีบทเพลงที่แต่งเนื้อร้องและทำนองขึ้นมาใหม่อีกด้วย เพลงประกอบการแสดงเหล่านี้ เป็นเพลงที่ใช้แทนความรู้สึกของตัวละครหรือบอกเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

บทความเรื่อง “พระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา: อิทธิพลที่มีต่อศิลปะด้านคีตศิลป์” ได้รวบรวมบทเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไว้โดยสามารถจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ เพลงพระราชนิพนธ์ เพลงไทยสากล และเพลงประกอบการแสดง

ในกลุ่มแรก เพลงพระราชนิพนธ์ พบ 1 เพลงเท่านั้น คือ เพลงบุหลันลอยเลื่อน เป็นบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงแต่งเพลงนี้จากพระสุบิน เพลงนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทละครอิเหนา ในตอนสังคามาระดาแต่งถ้ำ ตามคำสั่งของอิเหนาที่ให้เตรียมไว้สำหรับตัวอิเหนาและนางบุษยา

กลุ่มเพลงไทยสากล พบเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากพระราชนิพนธ์เรื่อง อิเหนา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทั้งหมด 5 เพลง คือ เพลงบุษบาในฝัน เพลงอิเหนารำพึง เพลงอิเหนารำพัน เพลงบุษบาเสียงเทียน และเพลงจระก้าแพรัก ซึ่งเป็นเพลงที่ได้ได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในตอนต่าง ๆ ซึ่งเพลงไทยสากลในบทความนี้

คือ เพลงที่ขับร้องในภาษาไทย โดยเริ่มจากนำทำนองไทยเดิมใส่เนื้อร้องบรรเลง และขับร้อง ซึ่งทั้ง 5 เพลงนี้ได้รับความนิยมนำมาขับร้องจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มสุดท้ายเพลงประกอบการแสดง พบเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากพระราชนิพนธ์เรื่อง อิเหนา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทั้งหมด 8 เพลง สามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มย่อย คือ เพลงประกอบการแสดงละครเวทีบุษบา-อุณการณ พบ 4 เพลง คือ เพลงเกิดมาเป็นสตรี เพลงอนิจจา ความรัก เพลงดวงยิหวา และเพลงสายสมรนอนเถิด เป็นเพลงที่แต่งเนื้อร้องขึ้นใหม่โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากเนื้อหาดอนต่าง ๆ จากพระราชนิพนธ์เรื่อง อิเหนา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งแตกต่างจากเพลงจินตะหราครวญ เพลงอิเหนาพ้อ เพลงเทวฤทธิ์ และเพลงอัศจรรย์ ทั้ง 4 เพลงนี้เป็น เพลงประกอบละครโทรทัศน์เรื่อง สุดหัวใจเจ้าชายเทวดา ของบริษัทกันตนา โดยนำบทพระราชนิพนธ์จาก บทละครเรื่องอิเหนาดอนต่าง ๆ มาใส่ทำนอง และนำมาขับร้อง เป็นที่น่าสนใจว่าบริษัทกันตนาได้เลือกที่จะนำบทอัศจรรย์ระหว่างอิเหนาและนางจินตะหรามาใส่ทำนอง และขับร้องเป็นบทเพลง โดยใช้ชื่อว่า เพลงอัศจรรย์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว บทอัศจรรย์ในวรรณคดีไทยเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดเรื่องราว เท่านั้น ไม่มีการนำมาดัดแปลงเป็นบทเพลงขับร้อง ดังนั้น บทเพลงอัศจรรย์นี้จึงมีความน่าสนใจ หากผู้ชมละคร หรือฟังเพลงนี้ไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทอัศจรรย์ อาจจะเข้าใจว่าเป็นบทชมธรรมชาติเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีเพลงที่ได้รับแรงบันดาลใจจากตัวละคร จินตะหรา จากพระราชนิพนธ์เรื่อง อิเหนา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คือ เพลงจินตะหราวดี (คนที่ถูกลืม) แต่งเนื้อร้องและขับร้อง โดย มินตรา น่านเจ้า เพลงจินตะหราวดี (คนที่ถูกลืม) เป็นเพลงที่แต่งเนื้อร้อง และทำนองใหม่ โดยไม่ได้นำ ทำนองของเพลงไทยเดิมมาใช้ ซึ่งผู้แต่งได้ให้เหตุผลในการแต่งเพลงนี้ว่า ต้องการสะท้อนเรื่องราวของผู้หญิง มาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมปัจจุบันที่มักจะเชื่อใจคนรักโดยง่าย และนำไปสู่ความเสียใจผิดหวังในที่สุด เห็นได้จากวิทยานิพนธ์เรื่อง ตัวละครจากวรรณคดีไทยในบทเพลงไทยสากล ของวรรณวิภา วงษ์เดือน ที่ได้กล่าวไว้ในบทสรุปว่า การนำเสนอเรื่องราวของตัวละครจะเป็นการอ้างถึงหรือเปรียบเทียบตัวละครในวรรณคดีไทย กับบุคคลในบทเพลง และเพลงโดยส่วนใหญ่มักจะนำเสนออารมณ์ความรู้สึก ทั้งความสุข ความทุกข์หรือ ความเสียใจ และความโกรธ ซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นการระบายความคับข้องใจทางความรู้สึก รวมถึงสื่อสารและสามารถเข้าถึงคนได้ง่ายอีกด้วย (วรรณวิภา วงษ์เดือน, 2562, น.235)

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2554). “เพ่งพินิจและครุ่นคิดตามความบันเทิงในสื่อ”, สื่อบันเทิง:

อำนาจแห่งความไร้สาระ. กรุงเทพฯ: ออล อเบอร์ท พรินท์.

ขวัญใจ คงถาวร. (2548). การรื้อตรวจพลของตัวพระในการแสดงละครในเรื่องอิเหนา.

(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

จักรสุรักษ์ จันทรวงศ์. (2549). การศึกษาการดัดแปลงเรื่องอิเหนาเป็นบทละครโทรทัศน์.

(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

จตุพร รัตนวราหะ. (2519). เพลงหน้าพาทย์. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

จุฑารัตน์ จิตโสภณ.(2554). วิเคราะห์แนวคิดของรัชกาลที่ 4 ที่สะท้อนผ่านงานจิตรกรรมเรื่องอิเหนา

ในวิหารหลวง วัดโสมนัสวิหาร. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร).

เฉลิมใจ บัวจันทร์.(2551). *สัญลักษณ์ดอกบัวจากพุทธปรัชญา สู่งานออกแบบสถานส่งเสริมทางปัญญา*.

(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบภายใน ภาควิชาออกแบบตกแต่งภายใน มหาวิทยาลัยศิลปากร).

ชลธิดา เกษเพชร. *สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์* (2556, 5 กรกฎาคม). สืบค้นจาก

http://www.baanjommyut.com/library_2/extension4/the_visual_aesthetics

ชวลิต สุนทรานนท์ และคณะ. (2547). *เครื่องแต่งกายละครและการพัฒนา:*

การแต่งกายยืนเครื่องละครในของกรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ชั้น ศิลปบรรเลง, คุณหญิง. (2521). *ดนตรีไทยศึกษา*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2546). *ละครฟ้อนรำ: ประชุมเรื่องละครฟ้อนรำ*

กับระบำรำฟ้อน: ตำราฟ้อนรำ ตำนานเรื่องละครอิเหนา ตำนานละครดึกดำบรรพ์. กรุงเทพฯ: มติชน.

ฐานิยา ปิ่นจินดา.(2550). *ปัญญาสชาดกและวรรณคดีนิทานจากจิตรกรรมที่บ้านแพและหน้าต่างพระอุโบสถ*

วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร. (การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร).

ธานีรัตน์ จัตูหะศรี. (2552). *พระราชนิพนธ์อิเหนาในรัชกาลที่ 2: การสร้างนิทานปันทยให้เป็นยอด*

แห่งวรรณกรรมบทละครใน. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

เนาวรัตน์ เทพศิริ.(2539). *เครื่องแต่งตัวชุดพระและนางของละครรำ* (พ.ศ.2525-2539).

(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

บุญเกิด รัตนแสง. (2550). *นาวาความรู้*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

ปักคั่นหักทองขวาง(2556, 19 มิถุนายน). สืบค้นได้จาก

<http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=2686>

ปิยวดี มากพา. (2547). *เชิดฉิ่ง: การรำชุดมาตรฐานตัวพระในละครใน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

เพลงแขกขาว (2556, 29 มิถุนายน). สืบค้นได้จาก

<http://www.gotoknow.org/posts/429830>

เพลงเขมรพวง เถา (2556, 29 มิถุนายน). สืบค้นได้จาก

http://web.yru.ac.th/~jaran/data/thai_culture/song_thai/kamenpung.htm

เพลงบุษบาเสียงเทียน (2556, 29 มิถุนายน). สืบค้นได้จาก

<http://www.gotoknow.org/posts/361359>

เพลงบุษบาเสียงเทียน (2556, 29 มิถุนายน). สืบค้นได้จาก

http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/knowledge/7533-011865/

เพลงท่วงอาลัย (2556, 29 มิถุนายน). สืบค้นได้จาก

<http://www.gotoknow.org/posts/364236>

มัทนี โมฆดารา รัตนิน. (2537). *บุษบา-อุณาการณ: บทละครสมัยใหม่ประกอบนาฏศิลป์และดนตรี*

เรียบเรียงและประพันธ์ใหม่จากพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ เรื่อง "อิเหนา". กรุงเทพฯ: โครงการสืบสานวรรณกรรมระดับอุดมศึกษา.

- รติยา สุทธิธรรม. (2552). *ลีลาท่ารำและบทบาทการแสดงตัวนางจินตะหราจากละครในเรื่องอิเหนา*.
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2553). *วรรณศิลป์ในวรรณคดีที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร*.
วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). ปีที่ 2 ฉบับที่ 4
กรกฎาคม – ธันวาคม.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2554). *อิเหนา: ร้อยแก้วบดบังยอดความสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- ฤติรัตน์ กายราช. (2554). *สังคีตศิลป์ในสำนวนสมเด็จ*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- วรรณพินิจ สุขสม. (2545). *ลงทรงไท่น: กระบวนท่ารำในการแสดงละครในเรื่องอิเหนา*.
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- วรรณวิภา วงษ์เดือน. (2562). *ตัวละครจากวรรณคดีไทยในบทเพลงไทยสากล*.
(วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- วิไลรัตน์ ยั่งรอด และ ธวัชชัย องค์วุฒิเวทย์. (2555). *จิตรกรรมเล่าเรื่องวรรณคดีอมตะ*. กรุงเทพฯ:
มิวเซียมเพรส.
- ศิรินทร์พร ศรีใส. (2545). *จินตทัศน์ในกระบวนการเล่นการแสดงของคณะละครเวทีสมัยใหม่*.
(วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพาณิชยการ ภาควิชาพาณิชยการและสื่อสาร
การแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, บรรณาธิการ. (2546). *ศิลป์ส่องทาง: รวมบทความวิชาการ*. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- สุนนมาลย์ นิมนต์พันธ์. (2532). *การละครไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- โสภณศรี สันธวณิก. (2547). *การเปรียบเทียบเรื่องดาหลังและอิเหนากับเรื่องปิ่นหยิมลาย*.
(วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- อรไท ผลดี. (2537). *จิตรกรรมไทย เรื่องอิเหนา*. อาร์คแอนด์ไอดี. ปีที่ 2, ฉบับที่ 15
เดือนพฤศจิกายน น.220-225
- อิงปราง บุญเขต. (2548). *เกณฑ์ในการคัดเลือกเรื่องเพื่อผลิตเป็นละครโทรทัศน์*.
(วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- อิเหนารำพัน(2556, 29 มิถุนายน). สืบค้นได้จาก
http://www.truelookpanya.com/new/cms_detail/knowledge/7535-011867/
- อิเหนารำพัน (2556, 29 มิถุนายน). สืบค้นได้จาก
<http://writer.dek-d.com/chanin34/story/viewlongc.php?id=558214&chapter=2>